

Ayhan Gökhan

ÖLTÖZŐSZEKRENYEK
INTIMITÁSÁBAN*Izsó Zitának*

Albert Camus *A pestis* című regényében alig találni nőt. A női jelenlét nyomokban fedezhető fel, mint régóta nem látogatott öltözőszekrények; felépítésükből tudható, valamikor vélhetően nők látogatták. A regény férfiszereplői nyitnak be ezeken az öltözőszekrényeken, a szekrényekben elhelyezett, ruhákra váró fogasok a nőkről alkotott vélemények, emlékek: megtartják a velük töltött élet adta súlyt.

Hogy milyenek ezek a nők, arról keveset tudunk meg, az öltözőszekrények szemérmesek, és őrzik a titkot, mint egy soha fel nem bontott levelet háború sújtotta városban a postaláda. Érkezik üzenet ide szórványosan, más-képp, mint gondolhatjuk. A kapott üzenetek feladói nem a regény képzeletbeli síkjain részleteikben átvonuló nők, a nőkről egy-egy információt megosztó üzenetek feladói és címzettjei az öltözőszekrényt nyitogató férfiak, a tájékozódásban emlékezet és képzelet a segítők. Higgyük el, egy szűkre méretezett öltözőszekrényben sincs az a véletlen, hogy ne lehetne eltévedni, egy szűkre méretezett öltözőszekrényben is képződhet labirintus. A szorongás és megszállott keresés Minotaurusa leselkedik *A pestis* férfiaira. Fellemozog a regény öltözőszekrényeihez kitalált kilincs, akár egy háború sújtotta város repülőterén kétségbeesett madár. Camus regényében nehezen megszámlálható és kétségbeesett, magát mindenhova beférkőző patkány futkos, Camus regényének észak-afrikai városa baktériumtól baktériumig terjed. Ha már a fertőzésnél tartunk, nem a pestis itt a legkétségbeesettebb. Ezek a férfiak a nők hiányával fertőződtek meg, és van, aki egy életre. Emlékezet és képzelet veszélyesebb, mint bármilyen járvány.

Adott három férfi – Rieux doktor, a hivatalnok Grand és az újságíró Rambert –, szerelmétől távol.

Rieux doktor felesége, mert állapota úgy kívánja, elhagyja a várost, hosszú útra indul, ahonnan többé nincs visszatérés. A könyv kezdetén olvas-

ható nem túl hosszú jelenetben az orvos és felesége közti meghittségről és gyengédségről szerezhetünk tudomást.

„Aztán sebtiben azt mondta neki, hogy bocsánatot kér tőle, mert a helyett, hogy vigyázott volna rá, nagyon is elhanyagolta. Az asszony a fejét rázta, mint aki hallgatásra inti férjét, de a doktor hozzáfűzte:

- Minden jobb lesz majd, ha visszajössz. Előlről fogjuk kezdeni.
- Igen – felelte az asszony csillogó szemmel –, előlről fogjuk kezdeni.”

Az nem világos, mennyi ideje élnek együtt, és miért nincs gyerekük, az nem világos, mi igényel újakezdést, ezt az öltözőszekrény résnyire húzott ajtaján leleskedéskor semmi nem adja a tudunkra, találgathatunk, de hát tudjuk, nem mindig célravezető a találgatás. Elválásuk a regény első drámai pillanata.

Az önhibáján kívül a városban ragadt Rambert bármit megtenne annak érdekében, anélkül, hogy törődne vele, van-e benne kockázat, hogy egyszer és mindenkorra a háta mögött tudhassa az egyre fenyegetőbb helyszínt. Rögeszméje: azonnali hatállyal mennie kell, nem tarthatja vissza semmilyen hivatalból meghozott rendelkezés, a város állandó és átmeneti lakóira kiterjesztett jogszabály, szerelme várja őt. Hogy milyen nő az, akiért egy felnőtt férfi mindent latba vet, nem egyértelmű. Az összes nem jelenlévő női szereplővel folytatott kapcsolat, házasság minősége nem egyértelmű, vajon nem a hiányérzet konstruálta kétségbeesés alkotja-e meg az idillikus viszonyt, amelyet a valóságban az élet szabálya szerint általában buktató nehezít. Camus nyitva hagyja a kérdést a bezárt városban: a szeretett, várakozó pozícióba kényszerült nő elérhetetlen kontinensként ölt testet a meghódítást, visszaszerzést, területfoglalást fejükbe vett „kalandorok” előtt.

Meglehetősen felkavaró pillanat, amikor Rambert az üres pályaudvar aktualitásából vesztett hirdetésein élete teljesítetlen ígéreteit fedezheti fel, teljesítetlen célt, meg nem tett feladatot, érezheti, mulasztott, érezheti, a kívánt feladatért nem követett el minden tőle telhetőt. Tekintete döbbenetesen időzik el egy lejárt szavatosságú táblán, érkező és induló vonatokról olvas. A tábla az élete vonatkozásában azelőtt több évvel érkező és induló vonatok menetrendjének feleltethető meg, ezekről a vonatokról az újságíró lekéselt, ezekre a vonatokra az újságíró nem szállt fel a kellő időben, kihagyott egy-egy döntő jelentőségű, az öntöttvas kályha hőmérsékletéhez alkalmazkodó állomást. Lemaradni annyi, mint elkövetni a bűnt.

„Rambert elidőzött a pályaudvarokon is. A peronokra tilos volt kimeneni. A várótermekbe kívülről is be lehetett jutni, ezek tehát nyitva maradtak, és néhanapján, amikor nagy volt a hőség, koldusok ütöttek bennük tanyát,

mert a várótermek árnyasak és hűvösek voltak. Rambert itt az elavult metrendeket betűzte, a feliratokat, hogy köpködni tilos, meg a vasúti rendtartás szabályzatát. Aztán leült egy sarokba. A terem vigasztalan volt. Öreg öntöttvas kályha hűlt ott hónapok óta, a nyolcas formájú locsolás nyomai közepette. A falon néhány plakát szállt síkra egy boldog és szabad életért Bandolban vagy Cannes-ban.”

Grand a múlttal egybeolvadt öltözöskéreney megszállottja, öt évvel korábban elhagyó szerelme kísérti a mai napig.

„Ráadásul hirtelen elérzékenyülések vettek erőt rajta, és ilyen alkalmakkor Rieux-nek szívesen beszélt Jeanne-ról, tűnődött, vajon hol lehet ebben a percben, s vajon ha újságot olvas, gondol-e rá.

Délben, jéghideg időben lépett ki Rieux a kocsijából, és messziről nézte Grand-t, ki úgyszólván hozzátapadt egy kirakathoz, mely tele volt fából faragott játékokkal. Az öreg hivatalnok arcán könnyek peregtek szakadatlanul. És ezek a könnyek megrendítették Rieux-t, mert megértette azokat a könnyeket, melyeket ott érzett ő is a torka üregében. Ő is emlékezett a szerencsétlen ember eljegyzésére egy karácsonyi bolt előtt, meg Jeanne-ra, ki feléje hajolt, és azt mondta, hogy boldog.”

Jeann ül Grand pej lován amazon képében? Miért torpan meg a hivatalnok az írásban? A Jeann-nal közös történet befejezetlensége akasztja meg, tartja vissza, lehetetleníti el a folytatást? A karácsonyi bolt játécai hogyan értelmezték a furcsa párt? Nem kapunk választ.

A pestisben több gyerek szaladgál, mint nő. Számukra nagyobb a mozgástér. A regény gyermekei nem szólítják meg Rieux doktort, és Rieux doktor nem szólítja meg őket. Nincs párbeszéd. Nincs tér. Rieux nem fér hozzá a gyermekekhez. Rieux nem fér hozzá a gyermekéhez?

„Rieux a sebességváltót fogta, de ismét a gyermekre nézett, aki még mindig rámeredt komoly és nyugodt tekintetével. Aztán a gyermek hirtelen, átmenet nélkül rámosolygott, úgy, hogy kilátszott valamennyi foga.

– Hát mi kéne? – kérdezte az orvos, miközben visszamosolygott a gyermekre.

Rieux fejbőlintással helyeselt, és hirtelen elkapta azt a kisfiút, aki neki esett a lábának, majd szelíden talpra állította.”

Kik ezek a vidám és elesett kisfiúk? Nem a képzelet szüleménye mind, a doktor meg-nem-született gyermekének tüneménye mind?

A járvány a szerelem-mező újdonsült meghódítása, a férfi-nő együttélés új alapokon történő vizsgálata. Míg a regénybeli, a betegek ápolására kijelölt stadionban végigfutó fények rendkívüli megvilágításba helyezik a beteg

testeket, addig ezek a fények a szerelem mélyrétegeire vetnek egy stadionnyi pillantást, átvilágítják, mint a röntgen, hogy erős sugarukban félbetört beszélgetések, szerelmi önvallomások, kihaltak vélt, évekig húzódó lap-pangásukból feltámadó érzések kísérik tovább. Mi az, hogy szerelem? Meghatározhatatlan cselekvés, amely nem hagy nyugton. Mi az, hogy szerelem? Cselekvés, amely évekig tartó észrevehetetlensége után egyszeriben felszínre ér, áttör a hétköznapi megkötöttség valóságára, következő, emelkedetebb valóság szférájában követel magának tartós létezését. Alig több kell hozzá, mint egy ezret tizedelő pestisjárvány, alig több kell hozzá, mint a bezártság alkotta szorongás és elhagyatottság pusztító állapota. A szerelem váratlan katasztrófák hatása után veszi át a létezését, a létezésünk, veszi birtokába a próbák során sérülésekre gabalyodott testünk, hogy mint egy hálólal helyzetbe hozott bokor alól kiszabaduló énekes madár, az egekig hatoljon, mert ezek a cselekvő egek a mi hordozásaink, ezekhez az egekhez közünk van, akármennyire nem vesz róla tudomást a bennünket fogságba ejtett sértettség, panasz, stressz és agresszió. A szerelem természete agyafúrt meglepetés.

Vissza az öltözőszekrényekhez! A regénybeli, a valóságot nehezen meghazudtoló férfiak szemben a pestis veszélyeivel belső elhagyatottságaikban bolyongás közben a harmónia ábrándjait kergetik, pillanatig feltűnő női csuklók után kapnak, vágyuk a kapaszkodás, vágyuk a megtalálás, vágyuk a harmónia: Ariadné fonala. Egy pestissel fertőzött városban milyen harmónia érhető el? Egy pestissel fertőzött városban elért harmónia nem önámítás, a létezés meghazudtolása és a jog kisajátítása? Én, a pestis korlátozta város ideiglenes állampolgára fellázadok a város kijelölte valóság ellen, azaz a valósággal azonosulok, amely keveseknek adatik meg, ahelyett, hogy kötelességtudatból a betegség valósága alá rendelném magam, mihelyt a szerelem, a nő utáni vágy ebben a helyzetben valótlannak minősíthető gyűrűjéből önként vállalt felelősségtudattal ki kellene esnem, megtagadnom, hogy az legyenek, amit a helyzet diktál: száraz elköteleződés, korlátlan önátadás.

Bárki, aki a létezés elfogadja, egy üvegfal előtt torpan meg, és az üveg-falon hagyott lehelete jelzés, köze van a létezéshez, lehelete jel, itt valami készülóban van, akár elérem, akár nem, a boldogsághoz elégséges, hogy tud rólam a valami készülóban van. Meglepetésnél agyafúrta természet a szerelem.